

մտութեամբ կը սարսռայ մարդ անպատճառ, կարդալով աւելի քան տասնեւինը դարեր առաջ արտասանուած այս խօսքերը, որոնք ըսուեցան օտար բարբառով մը, և որոնցմէ հակիրճ և հաստատական մասեր միայն հասած են մեզի: Ստուգիւ, եթէ Քրիստոս է «հոգի կենդանարար», ինչպէս կ'ըսէ Առաքեալը (Ա. Կրնթ. ԺԵ. 45), ու եթէ խօսքը գերազանցապէս հոգեկան գէնքն է, Յիսուսի խօսքը արդարապէս պիտի կարենայ բաղդատուիլ այն սուրին հետ, որուն ոչինչ չի կրնար զիմադրել, և որ ահարկու վէրք յառաջ կը բերէ հոն՝ ուր փրկարար կերպով չի զարնէր: Բայց այնքան ներկուռ այս ուսուցումը Փրկչին ազդեցութիւններէն մին միայն եղաւ. վասն զի Յիսուս իր վարդապետութիւնը կը պատկերազարդէ իր գործելութիւններով (action) և մասնաւորապէս գործերով (oeuvre), որոնց մէջ երևան կուգայ իր գործելութիւնը:

Ժ. Պ.

ՍԱՄԱՐԱՑԻՔ

Ի ՀՆՈՒՄՆ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

1. — Սամարացոց ծագումը.

Սողոմոնի յաջորդին՝ Ռոբոլամի թագաւորութեան ժամանակ հիւսիսի տասը ցեղերը բաժնուեցան Յուդայէն ու Բենեամինէն և Իսրայէլի թագաւորութիւնը հիմնեցին, որուն մայրաքաղաքները եղան յաջորդաբար Սիւքէմ, Թերսա ու Սամարիա: Վերջինս 721ին (Ն. Ք.) գրաւուեցաւ Ասորեստանի Սորգոն Բ. թագաւորէն ու այսպէսով վերջ գտաւ Իսրայէլի բաժանեալ թագաւորութիւնը:

Իր բնակիչները, թիւով 27,290 անձ, ըստ Սարգոնեան Տոմարի, տարուեցան Ասորեստան ու անոնց տեղ թագաւորը քաղաքացի, քութացի, սիւրիացի և այլն պատերազմական գերիներէ բաղկացեալ գաղթականութիւն մը զրկեց Սամարիա (Դ. Թագ. ԺԷ. 24). ապա, 715 ին, զրկեց նաև այլեւայլ ցեղերու պատկանող խումբ մը Արաբացիներ: Մօտաւորապէս քառասուն տարի ետք, Սեննքերիմի յաջորդին ժամա-

նակ, բաբելոնցի, եղիմացի և պարսիկ ուրիշ գերիներ ալ զրկուեցան: Բնիկներէն մաս մը միայն մնացած էին իրենց՝ երկրին մէջ:

Յիշեալ գաղթականները մոռցան իրենց քանի մը հեթանոսական հաւատալիքները՝ հին բնակիչներու ջանքերով ու քարոզութիւնով իրենց զրկուած ու Բեթելի մէջ բնակութիւն հաստատած աքսորական քահանայի մը, զոր իրենք խնդրած էին, որ պէսզի սորվեցնէ իրենց Եհովայի պաշտամունքը (Դ. Թագ. ԺԷ. 28): Սորվեցուց արգարե քահանան Հնգամատեանի պարունակած Օրէնքը, որ այնուհետեւ միակ ընդունուած օրէնքը եղաւ Սամարիոյ մէջ: Բայց Եհովայի պաշտամունքը ընդունելով հանդերձ՝ սոյն գաղթական ցեղերէն ամէն մէկը շարունակեց երկրպագել իր հայրենի շատուածներուն: Ամէն բարձունք իր չաստուածը ունեցաւ ու ամէն քաղաք՝ իր ուրոյն կրօնքը (Դ. Թագ. ԺԷ. 29-44): Բաբելոնի գերութենէ դարձին իրենց կրօնքին հաւատարիմ Իսրայելացիները ամէնքը գրեթէ յարեցան Յուդայի Հրեաներուն, որպէս զի կարենան համարձակ պահել մովսիսական Օրէնքը ու ազատիլ նորիկ գաղթականներու հալածանքներէն: Միւս կողմէն Եզրաս ու Նեեմիա արտաքսեցին Յուդայէն այն քահանաները և Ղևտացիներն ու Հըրեանները որոնք օտարական կրիներու հետ ամուսնացած էին, ու ասոնք ապաստանեցան Սամարիա:

Ահա սոյն օրինազանց Հրեաներու, Սամարիա մնացած ու Եհովայի նուազ հաւատարիմ Իսրայելացիներու և քաղաքացի, արամէացի, պարսիկ ու արար գաղթականներու խառնուրդէն առաջ եկաւ Սամարացոց ազգը:

Սիրաքի Գիրքը այսպէս կը գրէ Սամարացոց մասին.

«Երկու ժողովուրդ կայ զորս կ'անգոսնկ հոգիս, եւ երրորդ մը՝ զոր չ'արժար իսկ ժողովուրդ անուանել.

Սիրիի քնակիչներն ու Փղշացիները,
Եւ Սիւփնի լեռան իսլամ ժողովուրդը»:

(Սիրաք Ծ. 27-28)

Միմեանց աննմանակ այս տարրերուն վրայ յետոյ աւելցան նաև Յոյներ, Հռո-

մայրեցիներ և Սիրիացիներ, զորս Սամարիայ մէջ հաստատեցին Մեծն Աղեքսանդր, Սելեւկեանք, Հերովդէս և Կեսարներ:

2. — Սամարացիք հաւատալիքներ.

Գերութենէ դարձին Սամարացիք Աստուծոյ ժողովուրդի մասը կազմելու իրենց յաւակնութեամբ՝ Տաճարի վերաշինութեան ատեն ուղեցին իրենք ալ զործակցիլ Հրեաներուն (Ա. Եզր. Դ. 2): Վերջիններս մերժումին վրայ անոնք առանձին տաճար մը շինեցին Գարիգին լեռան բարձունքը, ուր Յեսուի ժամանակ տեղի ունեցած էր մովսիսական օրհնութեանց վեհաշուք տեսարանը (Բ. Օրէնք Իէ. 12):

Սամարացիք չընդունեցան Աստուածաշունչի յեռնագոյն գիրքերը ու յարեցան միայն Հնգամատեանին: Մերժեցին նաեւ այն ամէն մարդկային օւանդութիւնները, զորս Փարիսեցիք պատուատած էին Օրէնքին: Անոնք կը հաւատային միակ Աստուծոյ, կը մերժէին Աստուածութիւնը ներկայացնող ոեւէ շօշափելի պատկեր, կը քարգէին Մովսէսը իբրեւ մարգարէ ու կը պարծնեային՝ թէ իրենք Հրեաներէն աւելի խղճմտօրէն կը պահեն Օրէնքը: Կը հաւատային բարի և չար հրեշտակներու և երկինքի ու դժոխքի գոյութեան, վերջին գաղափարներն ու մեղեցոյ յարուստեան: Ահարան, որուն իրենք ալ կ'աւելնէին, կ'անուանէին Տալիֆ, որ կը նշանակէր պատուոյ, ուսուցանող: Ասկէ՝ Սամարացի կնոջ սա խօսքը. «Գիտեմ զի Միսիա դայ (անուանեալն Գրիստոս), յորժամ եկեսցէ նա, պատկեցի մեզ զամենայն» (Յովհ. Դ. 25): Անոնք կը պահէին շարաթը, ունէին թլփատութիւն, կը խոտէին երբորդ ամուսնութիւնը ու երկրորդ անգամ կ'ամուսնանային այն պարագային՝ երբ անգաւակ ըլլար առաջին կինը. այս պատճառաւ խիստ հազուադէպ էր անոնց մէջ ամուսնալուծումը: Մէկ խօսքով՝ կ'ընդունէին հրէական հաւատալեաց էական մասերը ու կը մերժէին աւելորդները, որոնք ետքէն կ'ըսուած էին Օրէնքին: Սամարացիք գլխաւորապէս կը տարբերէին Հրեաներէն իրենց ուրոյն կրօնական պաշտամունքով զոր կը կատարէին Գարիգինի տաճարին մէջ: Վերջինիս կործանումէն

յետոյ անոնք շարունակեցին իրենց սրբազան վայրը նկատել Գարիգին լեռը:

3. — Հրեայք և Սամարացիք.

Տեսնաք թէ ինչպէս Սիրաքի գիրքը կ'ապաշտ եղոմայեցիներուն ու Փղշտացիներուն կը նմանցնէր Սամարացիները: Հրեաները մեծագոյն նախատինքը ըրած կը համարէին Յիսուսի՝ անուանելով դայն Սամարացի (Յովհ. Ը. 48), ու անպատուելու համար Սամարացիները՝ Սամարիա գաղթող հեթանոս ժողովուրդին՝ Բութացիներու անունը կու տային անոնց: Իրենց կարգին Սամարացիներն ալ նոյնը կը փոխադարձէին Հրեաներուն: Կը պատահէր երբեմն որ Սամարացիք՝ խտրելու համար Հրեաները՝ կրակ կը վառէին լեռներու վրայ, երբ տակաւին պաշտօնապէս չէր յայտարարուած նոր լուսինը կամ ամսագլխի օրուան տօնը: Յովսեփոս կը պատմէ թէ անգամ մը Սամարացիք մարդկային ռսկոյններ ձգեցին Երուսաղէմի Տաճարին մէջ՝ խափանելու համար Պասեքի տօնը (Հնիս. ԺԸ. Գիրք Բ. 2):

«Ոչ երբեք խառնակին Հրեայք ընդ Սամարացիս», կ'ըսէ Աւետարանը (Յովհ. Դ. 9): Գալիլեացիները երուսաղէմ երթալու համար կը նախընտրէին Պերէայի՝ այսինքն Յորդանանու ձախ ափի երկար շրջանը ընել, փոխանակ անցնելու Սամարիոյ կարճ ու կտրուկ ճամբէն, ուր նշաւակ կ'ըլլային ամէն տեսակ խաղաղութեանց:

Եւ սակայն Թալմուտէն կ'իմացուի թէ Օրինաց վարդապետները համեմատաբար չափաւոր էին Սամարացիներու մասին իրենց դատումներուն մէջ: Անոնք Սուրբ երկրի լրացուցիչ մասը կը համարէին Սամարիան ու կ'ըսէին թէ ամէն ինչ սուրբ է հոն — հողը, ջուրը, տուները, ճամբաները: Կը կարծէին թէ կարելի է Սամարացիներու բազարքը գործածել Պասեքի տօնին ու ոեւէ արգելք չկայ սեղանակից ըլլալու անոնց, պայմանաւ որ գինի ու քաջախ չգտնուի սեղանին վրայ: Բայց հեթանոսներու պէս Սամարացիներն ալ չէին կրնար մասնակցիլ զոհերուն, վասնզի կը կասկածէին անոնց Աստուծոյ ժողովուրդը ըլլալուն: Սակայն և այնպէս կ'ապաշտ չէին համարեր զանոնք. շատ շատ կը նը-

մանցնէին Սաղուկեցիներուն: Մէկ խօսքով՝ Սամարացիք կը նկատուէին ոչ թէ օտար ժողովուրդ մը, այլ թերակատար կրօնքով ցեղերու խառնուրդ մը:

4. — Սամարացիք Աւեստաւանի մէջ.

Յակոբի ջրհորին քով Յիսուսի սամարացի կնոջ հետ ունեցած խօսակցութիւնը յատկանշական գիծեր երևան կը բերէ Սամարացիներու և անոնց ու Հրեաներու միջև գոյութիւն ունեցող հակառակութեան մասին: Եւ սակայն ո՛չ Յիսուսի աշակերտները կը դժուարանան ուտելիք գնելու երթալ Սամարացիներէն և ոչ վերջիները վաճառել կը մերժեն անոնց: Ոչ միայն սամարացի կիներ կը հաւատայ Յիսուսի, այլ Սիւքարի բնակիչներն ալ կ'ընդունին աստուածային Վարդապետը. շատերը կը հաւատան անոր և Յիսուս կը հաւանի երկուօր մնալ անոնց մէջ: Հետագային Յիսուս սաստիկ կը կշտամբէ Յակոբոսն ու Յովհաննէսը, որոնք երկիրքէն կրակ իջեցնել կ'ուզէին հիւսիսային Սամարիոյ մէկ գիւղին վրայ, ուր չէր ընդունուած իրենց Վարդապետը: Երբ Հրեաները սամարացի ու գիւհար կը կոչէին Յիսուսը, ան երկրորդ կոչումը միայն կը մերժէր, ու տասը բորտներու պատահարին ժամանակ ամենագեղեցիկ գեր մը կու տար սամարացի — այլագի — բորտին (Ղուկ. ԺԷ. 11-19): Միւս կողմէ, սակայն, երբ փորձի համար քարոզելու կը զրկէ Յիսուս իր աշակերտները՝ կ'արգիլէ անոնց մտնել հեթանոսաց երկիրներն ու Սամարիոյ քաղաքները, խուսափելու համար անշուշտ պատահելիք դժուարութիւններէն (Մատթ. Ժ. 5): Առաքեալները Սուրբ Հոգին ընդունելէն յետոյ պիտի երթային քարոզելու « յամենայն Հրէաստանի և ի Սամարիա և մինչև ի ծագս երկրի » (Գործք Ա. 8): Եօթը սարկաւազներէն Փիլիպպոս Սամարացացի մեծ թիւ մը պիտի դարձնէր, ի միջի այլոց նաև Սիմոն Մոզը, և Պետրոս և Յովհաննէս Երուսաղէմէն պիտի երթային Սամարիա՝ Սուրբ Հոգին տալու համար նորադարձներուն (Գործք Բ. 4-17, 25): Հետագային Սամարիա ունեցաւ շատ մը եպիսկոպոսական աթոռներ, որոնց կարգին էին Սերաստիոյ և Նէպոլիտոյ աթոռները:

Ծանօթ է նաև՝ որ քրիստոնէութեան ջատագով Սուրբ Յուստինոս Վկայի ծննդավայրը եղած էր Նապլուս:

5. — Արդի Սամարացիք.

Կայ տակաւին Նապլուսի մէջ փոքրիկ հասարակութիւն մը Սամարացիներու, որոնք հաւատարմօրէն կը պահեն իրենց նախկին կրօնքն ու սովորոյթները — միաստուածութիւն, շաբաթի և տօներու պահպանութիւն, ակնկալութիւն Մեօխայի, ամուսնութիւն միմեանց մէջ և Հնգամատեան: Ամէն տարի Գարիգին լերան վրայ կը կատարեն Պասեքի, Պենտեկոստէի և Տաղուարահարաց տօները: Ունին քահանայապետ մը որ կարմիր մետաքսէ երկար պարեզօտ մը կը հագնի ու ճերմակ փաթթոցով մը կը ծածկէ գլուխը: Իրենց սինակոկին մէջ զգուշութեամբ կը պահեն Հնգամատեանի ձեռագիր մը որուն աւելի քան երեք հազար տարուան հնութիւն կու տան, մինչ իրականին մէջ քրիստոնէական ժԲ. դարէն անդին չ'անցնիր ան: Այս փոքրիկ հասարակութիւնը, որ սպառնուլով վրայ էր, վերջերս կեանքի փթթում մը ունեցաւ և երկու հարիւրի կը հասնի այսօր իր անդամներուն թիւը:

Հայացուց՝ Մ. Ե. Ն.

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ԽՍՐ

Կեանքը վայրկեան մ'է միայն, բայց այդ վայրկեանը բաւական է յաիսենական քանակու ձեռնարկելու համար. կը սխալիմք իրմէ պահանջելով այն քանը զոր չի կրնար տալ վստակ չ'ունի տեղողութիւնը. բայց կարծելով քի ան պիտի տեսնէ, մինչ այս մինչ այն, կը խորհիմք կը սխալեմք. և անսաւյն իսկ է մարդն ինքնին:

*

Մի՛ վստակիք այն մարդուն որ ամէն քան շաւ կը գտնէ, այն մարդուն որ ամէն քան զիջ կը տեսնէ, և ա՛յ անիկի այն մարդուն որ անսարք է ամէն քանի:

*

Հգոր է այն մարդը որ կրնայ յաղթել ինքզինին: